

21. DÜNYADA KAMU İŞLETMECİLİĞİNİN ROLÜ ARTIYOR MU? KAMUSAL HİZMETLER TEKRAR KAMUYA DÖNEBİLİR, KAMU ELİYLE VERİLEBİLİR Mİ?

Nilgün Ercan

Kimya Mühendisi

Oğuz Türkyılmaz

Endüstri Mühendisi

Orhan Aytaç

Makina Mühendisi

Dünyada neoliberal küreselleşmenin ekonomik ve toplumsal açıdan ortaya çıkan yıkıcı sonuçları yeni bir korumacılık dalgasını beraberinde mi getiriyor? Sürmekte olan kriz aynı zamanda bu politikalar sonucunda kaybeden kesimlerin aşırı sağ akımlara destek verdiği ve aşırı sağın giderek yükseldiği bir siyasal sürece mi işaret ediyor? Yoksa bazı kesimlerin üzerinde durduğu gibi küreselleşmenin yeni bir faza girmesi mi beklenmekte? Bu iki farklı yorum da mevcut durumun sürdürülemezliğine işaret etmektedir.

Bilindiği üzere, Türkiye 1980'lerde etkisi altına girdiği neoliberal politikalar doğrultusunda KİT'lerini özelleştirmiş, enerji dahil altyapı sektörünü piyasa uygulamalarına açmış, sağlık ve eğitim alanlarını piyasalaştırıp kamunun rolünü sınırlamış ve şehir hastaneleri, köprüler vb. kamu- özel ortaklığı (KÖİ) projeleri ile kamu kaynaklarını özel sermaye gruplarına aktarmaya yönelmiştir. Bugün ise, sanayisizleşme, işsizlik, çevresel değerlerin tahribatı, yüksek enflasyon, sıcak para girişine bağımlı bir ekonomi ve artan dış borç yükü ile karşı karşıya olan ülkemizin; sürmekte olan kriz koşullarına ve gündeme gelebilecek değişimlere ne kadar hazırlıklı ve dayanıklı olduğu belirsizdir. Bu soruları ortaya atarken, kamu işletmelerinin dünya ekonomisindeki artan rolüne ve bazı ülkelerden örneklerle yerel kamu işletmelerinin yeniden geri kazanılmasına ilişkin bilgileri içeren ve ülkemizle ilişkilendiren derleme niteliğindeki bir metni, ülkemizde bu konularda ufuk açıcı ve verimli bir tartışma ortamı başlatma çağrısı ile aşağıda bilgilerinizi sunuyoruz.

GİRİŞ

1980'li yıllarda neoliberal politikalar doğrultusunda Dünya Bankası'nın Yapısal Uyum ve Sektörel Uyum Kredileri ile yürürlüğe konulan serbestleştirme ve özelleştirme politikaları, diğer altyapı hizmetlerinin yanı sıra, enerji sektöründe de uygulamaya geçirilmiştir. Dünya Bankası'nın enerji sektöründe önerdiği özelleştirme yöntemleri, özellikle ağ şeklinde işleyen enterkonnekte sistem ve doğal gaz boru hatları gibi sektörleri dikey ve yatay şekilde ayırıştırarak, özel sektörün ticari olarak girebileceği büyüklükte alanlara bölmek yönünde olmuştur. Dikey bölünme elektrik ve doğal gaz alanlarında üretim, iletim ve dağıtımın ayrıştırılması, yatay bölünme ise örneğin doğal gaz ve elektrik dağıtımında olduğu gibi coğrafi bölünme anlamına gelmiştir.

Türkiye ve benzer ülkelerin kendi ihtiyaçlarından kaynaklanmayan, ancak kapitalist sistemin girmiş olduğu krizden çıkış için gündeme getirilen bu reçeteler için gerekçeler de hazırlanmıştır. Bu **gerekçelerin en önde gelenleri**, “*kamu işletmeciliği verimsizdir; ulusal nitelikteki kamu tekeline son verilip, sektörün/sektörlerin rekabete açılmasıyla kamu işletmelerinin maliye üzerinde yük oluşturmalarının önüne geçilecektir*” iddiaları olmuştur.

Elektrik sektörü için, özelleştirme-serbestleştirme uygulamalarının gerekçeleri olarak aşağıdaki hususlar öne sürülmüştü [1(a),(b)]:

- “• Daha rekabetçi bir piyasa oluşturulması,
- Verimliliğin artırılması,
- Yerli ve yabancı sermayenin sektöre yatırım yapmalarının sağlanması ve uzun vadeli arz güvenliği için gerekli yatırımların kamuya ek yük getirmeden teşvik edilmesi,
- Mevcut santrallerde tevsi ve modernizasyon yatırımlarının hızlandırılması,
- İletim ve dağıtım hatlarındaki kayıp ve kaçakların en az düzeye indirilmesi,
- Belirli bir süre sonunda tüketicilere elektriği istedikleri dağıtım ve/veya arz şirketinden satın alma hakkı tanınması,
- Sektörde hizmet ve ürün kalitesinin iyileştirilmesinin sağlanması,
- Gelişen teknolojinin sektörde kullanılmasını teşvik edici ortamın hazırlanması,
- Sektöre çağdaş yönetim ve organizasyon tekniklerinin girmesinin teşvik edilmesi,
- Sermaye piyasalarının gelişmesine katkıda bulunulması,
- Üretim, iletim ve dağıtımın tüm aşamalarında maliyeti düşürücü, etkinliği artırıcı ve bütün bunların elektrik fiyatlarına yansımaları sağlayan bir mekanizmanın oluşmasının sağlanması.”

Bu iddialı amaçların büyük çoğunluğu gerçekleşmediği gibi, elektrik fiyatları çok ciddi oranda artmıştır. Neoliberal dönemin başlangıcı olan **24 Ocak kararları** ve 12 Eylül askeri yönetimi ile başlayan ve ANAP dönemlerinde hız kazanan bu politikalar doğrultusundaki ilk uygulamalar, **1982 yılında çıkarılan 2705 sayılı Kanun ile Belediyeler ve Birlikler elindeki elektrik tesislerinin Türkiye Elektrik Kurumu (TEK)'na devredilmesi, az sayıdaki imtiyazlı şirket dışında elektrik üretimi-iletimi ve dağıtım hizmetlerinin bu Kurum'da toplanması, hemen akabinde 1984 yılında çıkarılan 3096 sayılı yasa ile TEK'in tekel niteliğine son verilmesi**¹, TEK'in sık sık

---

¹Türkiye Elektrik Kurumu Dışındaki Kuruluşların Elektrik Üretimi, İletimi, Dağıtım ve Ticareti ile Görevlendirilmesi Hakkında Kanun 04.12.1984 tarihinde kabul edilerek 19.12.1984 tarih, 18610 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

reorganizasyonlara maruz bırakılması **olmuş²**; hukuksal açıdan sorunlu ve başarısız denemelerle yürüyen bir süreçte, kamunun mevcut santrallerinin 20-30 yıllığına özel şirketlere devri (İHD), yeni santraller kurmak üzere Yap-İşlet-Devret (YİD) ve Yap-İşlet (Yİ) gibi elektrik alım garantilerini içeren yöntemler **uygulamaya sokulmuştur**.

2001 krizine müdahil olmak ve gerekli yasal düzenlemeleri yapmak görevi ile Türkiye'ye gönderilen Kemal Derviş ve ekibi , “on beş gün içinde on beş yasa” dayatması ile enerji sektörünü piyasalaştırmaya yönelik yasal düzenlemelerin yapılması ve “düzenleyici otorite” ile diğer piyasa kurumlarının kurulmasında etkin olmuştur. Bu doğrultuda, özel şirketlerin, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK)'ndan aldıkları lisanslarla yatırım yapıp faaliyet yürüttükleri bir modele geçilmiştir. Yetkililerin elektrik üretim alanında özel sektörün yatırımlarının büyüklüğü ile övündükleri günümüzde, bu Raporun *5.1 ELEKTRİK ÜRETİMİ: MEVCUT DURUMU VE ANALİZİ*, *5.2 SANTRALLERİMİZİN KAPASİTE KULLANIM ORANLARI* ve *5.5 TÜRKİYE'DE İZLENEN ELEKTRİK ENERJİSİ POLİTİKALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ* başlıklı bölümlerinde anlatıldığı üzere, elektrik talebinin çok önüne geçen arz kapasitesi fazlalığı ve dolayısıyla kapasitelerinin altında çalışan santraller söz konusudur. Bu durumun, yatırımları için kaynak sıkıntısı olan ve dış finansmana ihtiyaç duyan, dış borcu hızla yükselen bir ülke için son derece sakıncalı olduğu açıktır. Bu irrasyonel yatırımların çevresel değerlerin, tarım arazilerinin, ormanların yok edilmesi pahasına yapıldığı da göz önünde bulundurulursa kayıplar daha da artmaktadır.

Bu tablonun bir başarı öyküsü olarak sunulması kabul edilemez ve ortaya çıkan katmerli maliyetlerin yurttaşlar tarafından ödeneceği gerçeğinin de üstü örtülemez. Ayrıca yıllar içinde artan elektrik talebinin ülkemizde insani, toplumsal ve ekonomik gelişmeye, sanayileşmeye hizmet edip etmediği de ayrıca tartışılması gereken bir konudur.

KAMU İŞLETMELERİNİN DÜNYA TİCARETİNDEKİ ROLÜ ARTMAKTA

Türkiye'de piyasa temelli politikalar ve uygulamalar hızla sürerken, dünyadaki gelişmelere bakmakta yarar görmekteyiz. Son yıllarda, kamu işletmelerinin küresel ekonomideki ağırlığının arttığına dair gerçekler ve veriler ortaya çıkmaktadır. Bu işletmeler farklı ülkelerde farklı yapılarla olsalar ve değişik adlar altında sınıflandırılırsalar da; genel olarak kamunun tam veya çoğunluk hissesine sahip olduğu, ya da azınlık hissesi de olsa kamu kontrolündeki işletmeler olarak tanımlanabilir.

OECD kaynaklı, kamu şirketlerinin uluslararası piyasalarda rekabet kurallarını ihlal edip etmediğine ilişkin saptamaların yer aldığı 2013 tarihli bir raporda yükselen ekonomilerde kamu işletmelerinin özellikle kalkınmaya ilişkin ve stratejik amaçlar doğrultusunda korunduğu hatta son yıllarda arttığı vurgulanmaktadır[2]. Raporda, kamu sahipliğindeki işletmelerin en yüksek paya sahip olduğu ülkelerin Çin, Birleşik Arap Emirlikleri, Rusya, Endonezya, Malezya, Suudi Arabistan, Hindistan, Brezilya, Norveç ve Tayland olduğu belirtilmektedir. OECD ülkeleri arasında sadece birkaçında bu girişimlerin önemli olduğu belirtilse de, bunun hükümetlerin kamu sahipliğindeki şirketleri ve ulusal şampiyonlarını dış rekabete karşı şemsiye altına almadıkları veya dışarı açılmalarını kolaylaştırmak üzere yardımcı olmadıkları anlamına gelmediği de ifade edilmektedir. OECD veri tabanında en az on

²Kurum bünyesindeki reorganizasyonlar sonrasında, nihai olarak elektrik sektöründe özelleştirme uygulamalarının başlatılması amacıyla, 233 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye dayanılarak çıkarılan 12.08.1993 tarih ve 93/4789 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla bir kamu iktisadi kuruluşu olan TEK, Türkiye Elektrik Üretim İletim A.Ş (TEAŞ) ve Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş (TEDAŞ) olarak iki ayrı İktisadi Devlet Teşekkülü şeklinde ikiye ayrılmıştır.

02.03.2001 tarihinde yürürlüğe giren 05.02.2001 tarih ve 2001/2026 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca TEAŞ, Türkiye Elektrik İletim A.Ş (TEİAŞ), Elektrik Üretim A.Ş (EÜAŞ) ve Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş (TETAŞ) adları altında üç ayrı kamu iktisadi devlet teşekkülü şeklinde bölünmüştür.

kamu işletmesi ile temsil edilen ülkeler arasında da Norveç, Fransa, İrlanda, Yunanistan, Finlandiya, Kore, Belçika, İsveç, Avusturya ve Türkiye sayılmaktadır. Özellikle uluslararası ticaretteki payı hızla yükselen Çin'in kamu sahipliğindeki işletmeleri rekabet kuralları açısından mercek altına alınmaktadır.

Bu Rapor'a göre, sektörel bazda kamu işletmelerinin satışlar, varlıklar ve pazar değeri açısından en fazla paya sahip olduğu beş sektör, *madencilik destek faaliyetleri, inşaat mühendisliği, kara ulaşım ve boru hatlarıyla ulaşım, kömür ve linyit madenciliği ve ham petrol ve gaz üretimi* alanlarıdır. Bu sektörlerdeki kamu işletmesi payı OECD ülkelerinde genel olarak düşük, ama BRICS ülkelerinde önemlidir. Ayrıca bu işletmeler imalat ve hizmetler sektöründe de bulunmakta olup, kamu işletmelerinin en fazla olduğu hizmet sektörleri dünya ticaretinde önemli paya sahiptir. Hizmetler sektöründeki örnekler, diğer ticari hizmetler kategorisinin iki önemli alt grubunu oluşturan inşaat mühendisliği ve mimarlık ve mühendislik hizmetleri ile teknik test ve analiz hizmetlerini kapsamakta ve dünya hizmetler ticaretinin yüzde 21'ini oluşturmaktadır. Diğerleri ise, boru hatları ve havayolları dahil ulaştırma-nakliye hizmetleri ile finansal hizmetlerdir. Bu alanda da kamu sahipliğinin en önde gelen aktörleri yükselen ekonomilerdir.

1980'li yıllarda Türkiye'de Özelleştirme Ana Planı hazırlanması işinde de yer alan ve **enerji sektöründeki özelleştirmelerin gelişimine dair raporlar** hazırlayan **Price and Waterhouse** adlı uluslararası danışmanlık firmasının **2015** tarihli yayınında, kamu işletmelerinin ekonomideki rolünün sürdürdüğüne ve küresel boyutta etkili bir güç olduğuna dikkat çekilerek bu kuruluşların nitelikleri ve yönetimlerine ilişkin ilkeler üzerinde durulmaktadır [3]. Bu yayına göre, özellikle Çin kaynaklı gelişmelerin sonucunda Fortune Global 500 içinde kamu sahipliğindeki işletmelerin oranı 2005 yılında yüzde 9 iken 2014 yılında yüzde 23'e yükselmiş ve sıralamanın üst sıralarındaki yerleri artmıştır. Fortune Global 500 listesi içindeki kamu işletmelerinin ağırlığı petrol rafinasyon, kamu hizmetleri ve finansal hizmetlerdedir. Diğerleri kategorisinde de, *metal, motorlu araçlar ve aksamı, ticaret, telekomünikasyon, posta, paket-kargo teslimatı, uzay-havacılık ve savunma*, öne çıkan sektörler olarak görünmektedir.

Bunlar sadece ulusal nitelikli işletmeler değildir; merkezi düzeydeki kuruluşlara bağlı olsalar da bölgesel veya yerel kamu işletmeleri önemli bir ağırlığı oluşturmaktadır. Örneğin Almanya'da kamu işletmelerinin yüzde 89'unun belediyelere ait olduğu, İsveç'te toplam kamu işletmelerinin yüzde 74'ünün idari bölge-belediye sahipliğinde olduğu belirtilmektedir.

Ayrıca, kamu sahipliğindeki işletmeler, küresel boyutta önemli araçlar haline de gelmektedir. Bu işletmeler uluslararası ticarete aktif bir şekilde yer almakta, küresel rekabet ortamında bazı ülkeler kamu sahipliğindeki işletmeleri küresel ekonominin geleceğinde kendilerine daha iyi bir yer edinmek üzere uygun araçlar olarak görmektedir.³

Price and Waterhouse firmasının yayınında, "Neden kamu sahipliği?" sorusuna ilişkin gerekçeler şöyle ifade edilmektedir:

- Kamu malları (örneğin ulusal savunma ve kamu parkları) ve toplumsal değeri olan mallar (örneğin kamu sağlığı ve eğitim) gibi toplumda tüm bireylerin yararına olan malları temin etmek;
- Özellikle stratejik sektörlerde çalışma ilişkilerini iyileştirmek;

³Bu bilgiler ışığında, örnek olarak Çin Power Engineering Consulting Grup bünyesindeki Northwest Electric Power Design InstituteCo Ltd. Şti.'nin bağımsız bir mühendislik-danışmanlık firması olan Alman Fichtner firması ile yurt dışı projeler geliştirmek için bir anlaşma yaptığına dair bir haberi de burada vermek yararlı olabilir. https://www.chinadaily.com.cn/cndy/2017-09/23/content_32366533.htm

- Yerli ekonomide özel ve yabancı kontrolünü sınırlandırmak;
- Kamu fonları oluşturmak; mesela devlet belirli sektörlerde yatırım yapıp tekel fiyatı oluşturmak üzere girişleri kontrol eder ve kazancı gelir olarak kullanabilir;
- Kamu hizmetlerine erişimi artırmak;
- Devlet bazı mal ve hizmetleri hedeflenen gruplara düşük fiyatlarla satarak, çapraz sübvansiyonla kamu malları ve hizmetlerinin ödenebilirliğini sağlayabilir;
- Kamu işletmeleri aşağıdakiler vasıtasıyla ekonomik kalkınma ve sanayileşmeyi teşvik edebilir;
- Ekonomi için özel önemi olan sektörlerin, özellikle istihdamı korumak için sürdürülmesini sağlar;
- Sermayeyi kamu sahipliğindeki girişimlere yönlendirerek, sektörlerde ölçek ekonomilerine ulaşmak üzere yeni ve yükselen sanayileri başlatabilir. Bu durum, özellikle doğal tekel olan alanlarda (örneğin, elektrik, gaz ve demiryolları) düzenlemeye (regülasyon) alternatif olarak düşünülebilir;
- Teşebbüsün yeniden yapılandırılması için hisse sahipliği olarak eskimekte olan sanayilerdeki gerilemeyi kontrol altına alabilir.

Hükümetler genelde kritik durumdaki toplumsal ihtiyaçların üstesinden gelmek için piyasaların yetersiz olduğu durumlarda ekonomik kalkınma için gerekli olan, örneğin, ulusal boyutta elektrik şebekesi ve su sistemi gibi altyapıyı oluşturmak üzere kamu sahipliğindeki girişimleri yaratmakta veya bunlara yatırım yapmaktadır.

Price and Waterhouse firmasının yayınında, kamu girişimlerinin tamamen farklı bir iş yapma mantığına sahip olması nedeniyle özel sektörden farklı bir işletmeciliği olacağı da ifade edilmekte, bunların özelliklerine şu şekilde değinilmektedir: **Kamu girişimciliğinin birincil görevi hükümetlere kısa sürede bir kazanç getirmek değildir. Esas işlevleri, bir ülke veya bölge için uzun vadeli sürdürülebilir ve rekabet edebilecek avantaj kazandıracak yatırımlar vasıtasıyla stratejik değer yaratmaktır. Kamu girişimleri finansal boyutlarının yanı sıra, insani, toplumsal, çevresel, entelektüel ve altyapıya ilişkin etkiler yaratacak şekilde yönetilmeli ve değerlendirilmelidir.**

Bu işletmelerin yönetiminde hükümetler ile işletme yönetimi arasındaki sorumluluk ve yetkiler belirli olmalı, işletmenin net bir amacı ve görev tanımı, şeffaflık, hesap verebilirlik olmalı, içeride verimli ve etkin bir işleyiş sağlanırken, dışarıda ise toplumsal değerler yaratılmalı, sürdürülebilir bir büyüme için katalizör işlevi görülmelidir[3].

Bir not olarak, **söz konusu yayında sıralanan bu önerilerin yanı sıra**, kamu işletmelerinin yönetimleri ile siyasal iktidarlar arasındaki sınırların, hesap verebilirlik gibi özelliklerin ülkelerdeki yerleşik siyasal kültür ile yakından ilişkili olduğunun göz ardı edilmemesi gerektiğini de belirtmek gerekir.

Dünyada korumacılığın arttığına dair saptamalar da dikkat çekmektedir. Özellikle 2008 krizi sonrasında, G20 ülkeleri korumacılık önlemlerinden uzak duracaklarına dair güvence verseler de uygulamalar tersini göstermiştir. Ticareti bozucu önlemler konusunda ABD başı çekerken, ikinci sırada Hindistan ve Rusya'nın, sonra Arjantin'in geldiği belirtilmektedir[4]. Uluslararası ticarete tarife dışı önlemleri de dikkate alan Global Trade Alert; Kasım 2008'den beri uygulamaya sokulan müdahalelerden 3.536'sının piyasalara girişi serbestleştirme yönündeki kurallar olmasına karşılık;

9.476'sının ayrımcı nitelikte olduğunu bildirmektedir.⁴ Aralık 2017'de Buenos Aires'te yapılan Dünya Ticaret Örgütü Bakanlar Toplantısı'nda da bir kez daha ortaya çıktığı gibi, Trump yönetimi, ABD'nin ulusal çıkarlarına hizmet etmediğini düşündükleri çok taraflı anlaşmalar yerine ikili anlaşmaları tercih etmektedir.⁵ Batılı ülkelerin çok taraflı finansal kurumlarının hâkim rolü geri çekilirken, Çin çıkışlı Asya Altyapı Yatırım Bankası ve Yeni Kalkınma Bankası gibi yeni finansal kurumlar ortaya çıkmaktadır.

Her ne kadar kamu girişimciliğini etkin şekilde kullanan Çin'in uluslararası ticarete rekabet kurallarını çığneyen uygulamalarından duyulan rahatsızlık başta ABD olmak üzere AB ve Japonya gibi rakip güçler tarafından gündemde tutulsa da, genel olarak sistemin krizi uzayıp derinleştikçe, korumacılığın artacağı yönündeki saptamaları dikkate almakta yarar vardır.

KAMU HİZMETLERİNİ GERİ KAZANMAK

Bir başka gelişme de, başta Avrupa olmak üzere dünyanın çeşitli yörelerinde yerel ölçekte kamu işletmelerinin dönüşü olarak nitelendirilebilecek gelişmelerdir. Sendikalar ve çeşitli **toplumsal** inisiyatifler tarafından hazırlanan; başlığını, "*Kamu hizmetlerini geri kazanmak*" olarak çevirebileceğimiz, çeşitli ülkelerdeki örnek olayların derlendiği ve değerlendirildiği Haziran 2017 tarihli yayında, Latin Amerika'daki millileştirmelerin yanı sıra, özelleştirilmiş hizmetlerin yerel yönetimlere dönüşü ya da yerel bazda yeni kamu işletmelerinin oluşturulması konu edilmekte; 835 örnek olaydan 692'sinin kamuya geriye dönüş, 143'ünün ise yeni kamu şirketlerinin oluşturulması yönünde olduğu belirtilmektedir [5].

Yayında, özelleştirmelerden geriye dönüş (de-privatisation) uygulamalarında, örnek olayların 445'inde sözleşmelerin bittiği, 136'sında sözleşmelerin sonlandırıldığı (*çoğunlukla su sektöründe; büyük enerji şirketlerinin varlığı nedeniyle enerji sektöründe sonlandırılan sözleşme sadece üç tanedir*), 34'ünde özel işletmecilerin hisselerini sattığı, 32'sinde yeniden yerel yönetimin kontrolüne alınması yönünde karar verildiği, 12'sinde ise özel işletmecinin çekildiği ifade edilmektedir.

Yayının editörleri tarafından hazırlanan son bölümde, gerek Avrupa'da gerekse tüm dünyada çeşitli sektörlerde kamu hizmetlerinin değişen ölçülerde olsa da, güçlü bir şekilde tekrar belediyelerin/yerel yönetimlerin kontrolü altına girme eğiliminin olduğu ve bu eğilimin sadece özelleştirme politikalarının hatalarını ortaya çıkarmakla kalmadığı, aynı zamanda kamu hizmetlerinin daha iyi kalitede verilmesine de yönelik olduğu vurgulanmakta, özellikle enerjinin yerel yönetimlerin kontrolü altına girmesi ile daha verimli ve yenilenebilir esaslı bir enerji sistemine yönelmenin gerçekleştiğine dikkat çekilmektedir. Ayrıca bu sürecin sadece geriye dönüş olarak anlaşılmaması gerektiği, çeşitli katılımcı süreçlerle kamu hizmetlerinin temininin demokratikleşmesi anlamına geldiği de belirtilmektedir.

Editörler, yayının hazırlanması sırasında 45 ülkede, küçük şehirlerden başkentlere kadar, gerek kentsel gerekse kırsal kesimde olmak üzere 835 örnek olay toplandığını, özellikle bu yönelişin 267 örnek olay ile su sektöründe ve 311 örnek olay ile enerji sektöründe yoğunlaştığını aktarmaktadır.

Yerel ölçekte yeniden kamuya dönüş hareketinin özellikle Avrupa'da daha canlı olduğu, Almanya'da 347, Fransa'da 152, Birleşik Krallık'ta 64 ve İspanya'da 56 örnek olay olduğu, Almanya'da enerji sektöründe, Fransa'da ise su hizmetlerinde ortaya çıkan bu dalganın esasta daha derindeki bir eğilimin görünür örnekleri olduğu dile getirilmekte. Avrupa'daki bu hareketin kemer sıkma politikalarına bir

⁴http://www.globaltradealert.org/global_dynamics (Erişim tarihi: 01.02.2018)

⁵<https://www.euractiv.com/section/economy-jobs/news/wto-ministerial-meeting-ends-with-a-wimper/> (Erişim Tarihi: 01.02.2018)

cevap, serbestleştirme-**ticarileştirme** politikalarının aşırılığına ve temel hizmetlerin şirketlere devredilmesine karşı bir reaksiyon olduğu da belirtilmektedir.

Bu hareketin sadece Avrupa ile sınırlı olmadığı, Kuzey Amerika ile yüksek gelir grubu ülkelere de yayıldığı, benzer şekilde düşük ve orta gelir grubu ülkelerde de 56 örnek olayın görüldüğü, ayrıca Arjantin, Bolivya gibi Güney Amerika ülkelerinde eşitsizliği azaltmak, sosyal politikaları uygulamak ve kârlı olmadığı için özel tedarikçiler tarafından hizmet götürülmeyen yerlere kamu hizmetlerini temin etmek amacıyla ulusal hükümetlerin temel hizmetlerin kontrolünü üzerlerine aldıkları da vurgulanmaktadır.

Kamu hizmetlerinin geriye dönüşüne ilişkin örneklerde halen en az 20 uluslararası tahkim davası (su sektöründe 10, enerji sektöründe 3, ulaşımda 3 ve telekomünikasyonda 4 olmak üzere) olduğu belirtilmektedir. Mevcut ticaret ve yatırım rejiminin yerel yönetimlerin kamu hizmetlerini yeniden üstlenme girişimlerinde politika alanlarını nasıl daralttığına dikkat çekilmekte; ayrıca İspanya ve Birleşik Krallık örneklerinde olduğu gibi ulusal hükümetlerin yerel yetkililere kemer sıkma politikaları konusunda yaptığı baskılara değinilmektedir. Hatta Birleşik Krallık'ta kentlerde yeni kamu otobüs şirketlerinin kurulmasını yasaklayan kanun çıkarılması, İspanya'da merkezi hükümetin su hizmetlerini kamulaştırmak isteyen bir kenti mahkemeye vermesi gibi örnekler de **yer almaktadır**.

Yayında üzerinde durulan bir husus da şudur: Dünyada her gün yapılan özelleştirmeler ve Kamu Özel Ortaklığı (KÖO) projeleri ile karşılaştırıldığında söz konusu kamuya dönüş eğilimi yeterince önemli sayılabilir mi? Acaba ihmal edilebilecek bir olgudan mı söz edilmektedir?

Editörler bu soruyu cevaplayabilmek için henüz yeterli veriye sahip olmadıklarını, dünyada hala özelleştirmeler yönünde güçlü bir itici güç olduğunu belirtmektedir. Ancak tersine eğilim örneklerinin giderek artan sayılarda yaşanmasının, özelleştirmeler ve KÖO uygulamalarının toplumsal ve finansal olarak nasıl sürdürülemez olduğunu gösterdiği de ilave edilerek, kamuya dönüş örneklerinin başarıya ulaşmasıyla, özel tedarikçilerin hizmetlerinden tatmin olmayan, ancak henüz harekete geçmemiş yerel yetkililerin ve yurttaşların **da ortaya çıkacağı** ifade edilmektedir.

Bununla birlikte, mevcut durumda bile, bazı ülkeler ve sektörler için yerel bazdaki kamuya dönüş uygulamalarının yeni özelleştirmelerin önüne geçtiğini rahatlıkla söyleyebileceklerini belirtmekte ve örnek olarak Almanya'da enerji sektöründeki, Fransa'da ise su ve kamu ulaşım sektöründeki durumu işaret etmektedirler. **Bu konuda Almanya'nın ikinci büyük kenti olan Hamburg'ta, elektrik, gaz ve bölgesel merkezi ısıtma dağıtım hizmetlerinin yerel yönetim kontrolüne alınması için 2013 yılında yapılan referandumla ilgili kısa bir bilgi Kutu 1'de verilmektedir.**

İngiltere İşçi Partisi Başkanı Jeremy Corby'nin 12.2.2018 tarihinde bir toplantıda yaptığı konuşmada kamusal hizmetlerin özelleştirilmesinin yarattığı sorunlara değinmesi ve "*iklim değişikliğine karşın mücadeleye odaklanabilmek için elektrik şebekesinin kamulaştırılmasının gereğini*" vurgulaması önemlidir.⁶ Bu çıkış, özelleştirilen kamusal hizmetlerin yeniden kamu eliyle, toplum çıkarlarını koruyan ve geliştiren bir anlayış ve işleyiş ile verilmesi yolundaki talepleri desteklemektedir.

SONUÇ YERİNE...

2017 yılında göreceli bir iyileşmeden söz edilse de, içinde bulunduğumuz ekonomik sistemin yapısal krizlerinin aşılamaması, dünyada giderek artan, gerek ülkeler arasındaki gerekse ülkeler içindeki eşitsizlik, işsizlik, sosyal kutuplaşma, göçler ve ekolojik tahribat gibi sonuçlar neoliberal küreselleşmenin üzerindeki mutabakatın çatlamasına neden olmuştur. Bu sürecin politika alanındaki

⁶Common Dreams, 12.02.2018, <https://www.commondreams.org/news/2018/02/12/jeremy-corbyn-nationalize-democratize-electricity-grid-avert-climate-crisis/> (Erişim tarihi: 02.03.2018.)

sonuçları aşırı sağ akımların güç kazanmasıyla da görülmektedir. Kaotik ve eşitsiz bir sistem ortaya çıkmıştır. Bu konudaki yorumlar, küreselleşmenin sonuna gelindiği savı ile yeni bir faza geçeceği görüşleri arasında ayrılmaktadır. Ancak her iki yorum da mevcut durumun sürdürülemezliği anlamına gelmektedir. Mevcut koşulların sürdürülemezliğine ilişkin eleştiriler öyle noktalara gelmiştir ki, uluslararası sermayenin sözcülerini biraraya getiren Dünya Ekonomik Forumu kurucusu Klaus Schwab, 2017 Mart'ında “*Küreselleşmenin yeni bir hikayeye ihtiyacı var*” başlıklı yazısında, meselenin piyasa temelli politikaların kendisi değil, yanlış uygulanması olduğunu öne sürmekte ve aşağıdaki görüşleri dile getirmektedir:

“Neoliberalizm olarak etiketlenen aşırı piyasacı yaklaşım geçen otuz yılda ulusal ve küresel politikalarımızı şekillendirmiş olup, artık küresel büyümeyi ateşleyecek makina için toksik bir yakıt haline gelmiştir. Bu durumun aynı zamanda toplumun büyük kesimleri açısından daha fazla müssamaha gösterilemeyecek kirlenici yan etkileri de bulunmaktadır.

Piyasa güdümlü küreselleşme bir milyardan fazla insanı yoksulluktan çıkarmış ve yaşam standartlarını iyileştiren itici bir güç olmuştur. Ancak bugünkü durumunda hem mevcut bağlamda hem de gelecek bağlamında amaca uygun olmaktan çıkmıştır.”

Schwab, 12 Aralık 2017 tarihli yazısında da, “*Ulusal önceliklerin çeşitliliğini dikkate alan ve küresel ticaretin ve yatırımın maksimize edilmesi ile toplumsal sözleşmeler ve emek politikaları ile ulusal kaynaşmayı güçlendirme arasında uyum sağlayan yeni bir tür küreselleşmeye ihtiyacımız var*” demektedir [7].

İçinde yer aldığımız kapitalist sistemin gelmiş olduğu durumda, bu çözüm önerilerinin mümkün olup olmadığı ayrıca **değerlendirilmesi** gereken bir konudur. Ancak, dünyanın çeşitli yörelerinde halkın, kentlilerin yaşadıkları deneyimler nedeniyle özelleştirilmiş-ticarileştirilmiş kamu hizmetlerine karşı yükselttiği muhalefet ve kamu hizmetlerini geri kazanmak yönündeki hareketler ve yerel bazdaki yönetim deneyimlerinin izlenmesi, Avrupa’da özellikle İngiltere, İskandinav ülkeleri ve Almanya’da yerel yönetimlerin geleneksel olarak köklü olmasının bu gelişmelere olanak sağladığı da göz ardı edilmeyerek, kamu hizmetlerinin demokratikleşmesini talep eden bizler için ufuk açıcı bilgiler sağlayabilir mi; yerel bazda hizmetlerin yeniden belediyeler veya yerel düzeyde kamu işletmeleri bünyesine geri alınması yönündeki girişimler ve toplumsal hareketler ülkemiz için de bir değerlendirme ve tartışma olanağı ve platformu yaratabilir mi?

Nitekim bu tartışmaların gerekliliğini gösteren dikkat çekici haber ve yazılar basında da karşımıza çıkmaktadır. Özelleştirilen dağıtım şirketlerini devralan sermaye gruplarının kredi borçlarını ödemekte güçlük çektikleri bilgileri basında sıkça yer almaktadır. 12.02.2018 tarihli BirGün gazetesinde yayınlanan Mustafa Mert Bildircin imzalı haberde yer alan ve aşağıda özetlenen hususlar önemlidir:

“- Elektrik kayıp-kaçak oranları başlangıçta iddia edilen oranlarda düşürülmemiştir.

- Elektrik fiyatları düşmek bir yana artmıştır.

- Elektrik dağıtım şirketlerinin kredi borçları 45 milyar dolara varmıştır.”⁷

Yine 12.02.2018 tarihli BirGün gazetesinde yayınlanan makalesinde, Kemal Ulusaler’in işaret ettiği hususlar kayda değerdir. Ulusaler bu yazısında, özelleştirmeler sonucunda elektrik temininde ucuzluk, kalite ve yönetimde şeffaflık olacağı, kayıp-kaçığın aşağı çekileceği yönündeki iddiaların hiç birinin gerçekleşmediğini, buna karşılık dağıtım ve üretim şirketlerinin kârları istenen seviyelerde

⁷ Mustafa Mert Bildircin, BirGün Gazetesi, 12.02.2018, <https://www.birgun.net/haber-detay/elektrik-dagitim-sirketleri-krizde-toplam-borc-45-milyar-dolara-ulasti-203952.html>

olmayınca bu şirketlerin sürekli kollarını korunduğunu ve vatandaşın sırtından ek gelirlerle donatıldıklarını belirtmektedir (Bkz. Kutu 2).

Kemal Ulusaler'in saptamaları herhangi bir yoruma ihtiyaç bırakmayacak kadar açıktır. Bu tablo, kamu hizmetlerinin geri kazanılması, özelleştirilen kamusal hizmetlerin yeniden kamu eliyle yerine getirilmesi doğrultusunda somut talepler geliştirebileceğimizi, örneğin milyonlarca aboneli kentsel su/atıksu şebekelerini işleten yerel yönetimlerin kentsel elektrik ve doğal gaz şebekelerinin işletilmesini de pekâlâ talep edebileceklerini işaret ediyor.

Dünyada neoliberal politikaların aşındığı ve sürdürülemez hale geldiği, ancak nereye doğru evrileceğinin belirsiz olduğu bu süreçte, ülkemizde toplumun büyük çoğunluğunun, yoksullaşan, hak kayıplarına uğrayan kesimlerinin **haklarını** gözeten yol haritalarını belirlemek için, enerji alanını da içerecek şekilde, ancak onunla sınırlı kalmamak üzere; özelleştirilen tüm kamusal hizmetlerin tekrar kamu eliyle ve toplum çıkarlarını gözetten bir anlayış ve içerikle, katılımcı, şeffaf ve demokratik bir işleyişle verilmesine yönelik tartışmaları sürdürmeliyiz.

Bu yazıyı hazırlayan mühendisler olarak,

Demokrasi, özgürlük ve insan hakları, eşitlik, sosyal adalet ve bağımsızlığa inanan tüm toplumsal kesimleri ve örgütlerini, “kamusal hizmetlerin kamu eliyle, toplum çıkarları doğrultusunda verilmesi” amacıyla,

- Her türlü müdahaleye açık ve siyasal iktidarların arpalığı haline gelmiş olan mevcut kamu iktisadi kurumları işleyişini yerine, yeni, katılımcı ve demokratik bir kamu mülkiyeti ve yönetimi anlayışını tasarlamak, kurgulamak, planlanmak ve geliştirerek uygulamak,
- Toplum çıkarlarının korunması için, toplumdaki kişi ve kuruluşların bilgiye serbestçe ulaşabilmesi, sorunların tartışılması ve karar alma süreçlerine katılması ve müdahil olabilmesinin önündeki tüm engelleri kaldırmak ve demokratik işleyiş açısından hesap verebilirliği mümkün hale getirmek,
- Bölgesel dengesizliklere karşı istihdam ve yerel ekonomik dinamikleri harekete geçirmek amacıyla bütün bölgelerin kaynaklarını bölgesel ve merkezi bir plan içinde değerlendirmek,
- Yüksek teknolojiye sanayi dallarında öncü olmak ve yerel bileşenlerin potansiyellerini de bir bütünlük içinde değerlendirmek,
- Petrol ve doğal gazın yapısı gereği birbirleriyle ayrılmaz bütünlüğü; arama ve üretimden, iletim ve tüketiciye, ulaşmada petrol ve doğal gazın değer zincirindeki halkalarının ayrılmaz olduğu göz önüne alınarak, dünyanın birçok ülkesinde olduğu gibi ülkemizde de, petrol ve doğal gaz arama, üretim, rafinaj, iletim, dağıtım ve satış faaliyetleri dikey bütünlüğe sahip bir yapıda sürdüreceği bir ULUSAL ŞAMPİYON oluşturmak ve ülkenin ihtiyaçlarına uygun yeni rafinerileri ve petrokimya tesislerini, bu kuruluş eliyle gerçekleştirmek,
- Elektrik üretim, iletim ve dağıtımında, kamusal varlığı ve denetimi tekrar mümkün kılmak,
- Şeker fabrikalarının özelleştirilmesini durdurmak, sonra da bu kuruluşları üreticilerin, çalışanların ve tüm toplumun çıkarları doğrultusunda çalışır hale getirmek,
- Toplum çıkarlarını gözetmeyen, kamu kaynaklarını talan eden KÖİ projelerini sonlandırmak, bu hizmetlerin kamu eliyle yürütülmesi ve verilmesini sağlamak
- Kamu hizmetlerini veren kuruluşların faaliyetlerini daha verimli ve etkin kılmak ve kamusal hizmetin niteliği ve çeşitliliğini artırmak,

- **Kamu hizmetlerinde çalışanların “Söz, Yetki, Karar” haklarını uygulanır hale getirmek hedefleri için geniş ve verimli bir tartışmaya katılmaya, Yol Haritaları ve Eylem Programları oluşturmaya, yalnızca eleştirdiklerimizi değil, ne istediğimizi ve nasıl uygulayacağımızı insanlarımıza anlatmaya ve benimsetmeye; bütün bu programları gerçekleştirebilmek için birlikte çalışmaya çağırıyoruz.**

KAYNAKÇA

- 1- (a) Özelleştirme İdaresi Başkanlığı, “Türkiye Elektrik Sektöründe Özelleştirme Çalışmaları”, Mart 2013, http://www.etd.org.tr/media/files/Turkiye_Elektrik_Sektorunde_OzelleYirme_CalYymalarY.pdf
Erişim tarihi: 01.02.2018.
- (b) Gürbüz, A. U., “Elektrik Sektöründe Özelleştirme ve Türkiye’de Serbest Tüketici Uygulaması”, Aralık 2006, İTÜ Enerji Enstitüsü, İstanbul, <https://polen.itu.edu.tr/bitstream/11527/12872/1/301031031.pdf>
Erişim tarihi: 01.02.2018.
- 2- Kowalski, P. ve diğerleri (2013), “State-owned Enterprises: Trade Effects and Policy Implications”, OECD Trade Policy Papers, No. 147, 22 Mart 2013.
[http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=TAD/TC/WP\(2012\)10/FINAL&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=TAD/TC/WP(2012)10/FINAL&docLanguage=En), Erişim tarihi: 01.02.2018.
- 3- Price&Waterhouse “State-owned Enterprises: Catalysts for public value creation?”, Nisan 2015, <https://www.pwc.com/gx/en/psrc/publications/assets/pwc-state-owned-enterprise-psrc.pdf>,
Erişim tarihi: 01.02.2018.
- 4- Ewenett, S.J. ve Fritz, J., “The 21 st Global Trade Alert Report, Will Awe Trump Rules?”, Global Trade Alert, 4 Temmuz 2017, <http://www.globaltradealert.org/reports>, Erişim tarihi: 01.02.2018.
- 5- Kishimoto, S., ve Petitjean, O. (ed), “Reclaiming Public Services”, Haziran 2017, <https://www.tni.org/en/publication/reclaiming-public-services>, Erişim tarihi: 01.02.2018.
- 6- Schwab K.; “Weneed a New Narrative for globalisation”, WEF, 17 Mart 2017, <https://www.weforum.org/agenda/2017/03/klaus-schwab-new-narrative-for-globalization/>
Erişim tarihi: 01.02.2018.
- 7- Schwab K.; “Our fractured world needs agile governance and smarter globalization”, 12 Aralık 2017, <https://www.usatoday.com/story/opinion/2017/12/12/our-fractured-world-needs-agile-governance-and-smarter-globalization-klaus-schwab-column/940531001/>, Erişim tarihi: 01.02.2018.

Kutu 1: Almanya’da yeniden yerel kamu girişimciliği–Hamburg’ta Kamu hizmet kuruluşları örneği:

2013 yılında Almanya’nın ikinci büyük kenti olan Hamburg’ta, elektrik, gaz ve bölgesel merkezi ısıtma dağıtım hizmetlerinin yeniden yerel yönetim kontrolüne alınması için kentliler arasında bir referandum yapıldı. Referandum öncesinde, şebeke sistemi yüzde 25,1 pay ile kent yönetimi ve enerji şirketleri Vattenfall (elektrik ve merkezi ısıtma) ile E.On (gaz) şirketlerinden oluşan ortak girişimin elinde idi. Referandum yüzde 50,9 oranla yerel hizmetlerin yeniden kamuya dönmesi yönünde sonuçlandı.

Bu durum Almanya’da kamu hizmet kuruluşlarının sahipliği konusunda genel bir eğilimi işaret etmekte. Son yıllarda Almanya’daki kentlerde imtiyaz hakları ile verilmiş yerel dağıtım şebekelerinin işletmesi yeniden kamu sahipliğine dönmekte. Bu gelişmenin arkasındaki temel savlardan biri çoğu yurttaşın sistemin yenilenebilir enerjiye doğru yönelmesi için en uygun yolun yerel hizmet kuruluşlarının kamu sahipliğine geçmesiyle gerçekleşeceğine inanması. Ek olarak, taraftarlar kamu sahipliğinin bu hizmetlerden elde edilen kazançların ve sosyo-ekonomik değerlerin bölgede kalmasına/tutulmasına yardımcı olacağı görüşündeler[3].

Kutu 2:

Afrin mafrin derken...

Küreselleşme ve entegrasyon sürecinde Türkiye elektrik piyasası yirmi yıl önce koyduğu hedefe büyük oranda ulaşmış durumda. Yasal düzenlemeler, özelleştirmeler, mevzuat ve hukuksal işlemler tamamlandı. Ancak bozuk çark bir türlü düzen tutmuyor. Mayası bozuk sistemde mayalanma tamamlanamıyor, arzu edilen sonuç elde edilemiyor. Anadolu'da dendiği gibi katrandan şeker olmuyor, olsa da bir şeye benzemiyor.

Hâkim söylem; özelleştirmeler sonucu ucuzluk, kalite ve şeffaflıktan söz ediyordu, lakin hiçbiri gerçekleşmedi. Kayıp-kaçak aşağı çekilecekti, aksi oldu. Ancak ne gam, halk zaten bu işlerden anlamaz ve çabuk unutup uyum sağlardı. Uyanıp da “ne oluyoruz?” dese de tepesine binmek kolaydı. Ammaaa, arzu edilen kârlılık, arzu edilen gelirler yeterli seviyede olmayınca, kârdan zarar giderek büyünce işler karışmaya başladı. İşler karışmaya başlayınca kapitalist ne yapar? İçini boşaltıp küçülttüğü devlete yüzünü dönüp “Hadi” der. “Hadi şu açıklarımı kapa, bana para bul, bana çok, daha çok kaynak yarat!”

Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) Başkanı Mustafa Yılmaz, geçen günlerde verdiği bir demeçte dolar kurundaki artışı “olağanüstü” olarak niteleyip, elektrik dağıtım şirketlerinin ‘zordayız’ dediğini ve sektörün çözüm beklediğini söylemiş ve “Biz üzerimize düşen ne varsa yaparız. Hiç kimse bir sektörün ciddi şekilde zarar görmesine müsaade etmez. Tarife düzenlemesi ve piyasa yapılanmasına ilişkin düzenleme yapılabilir” diyerek istenen mesajı vermişti.

Yedi yıldır faaliyet gösteren elektrik dağıtım şirketleri bu süre içinde devamlı kollandı ve korundular. Zaman geldi devlete borç taktılar, zaman geldi teminatlarını ödemediler. Kayıp kaçaklarla oynadılar, milyonları kasaya indirdiler. Sayaç okumaya parmak attılar, milyonları kasalarına transfer ettiler. Her adımda milyon milyon yol aldılar.

Elektrik sattılar, kâr ettiler.

Sayaç okudular, yine kâr ettiler.

“Bağlantı bedeli” dediler, kâr ettiler.

“Kesme / bağlama bedeli” dediler, kâr ettiler.

“Güvence bedeli” dediler, kâr ettiler.

“Sayaç sökme/takma bedeli” dediler, kâr ettiler.

“Kayıp/kaçak bedeli” dediler, kâr ettiler.

Literatürde “bedel” sözcüğünün önüne konacak kelime kalmayınca kadar da devam edecekler...

2018'in başında elektriğe yapılan ortalama yüzde 8,8'lik zam da dağıtım şirketlerini tatmin etmedi, ek gelirler talep ediyorlar. Görevi sistem içinde piyasayı düzenlemek olan EPDK Başkanı, kendine yeni görevler biçip “yanınızdayız” mesajları veriyor. Yeni kaynak aktarımlarının sinyalini verirken de halka yaptıkları haksızlıkları/zulmü de itiraf ediyor.

....

Kimse, “Vergiler ödenmez (zaten ödenmiyor), TETAŞ'a borç birikir (zaten birikiyor), yatırımlar durur, karanlıkta kalırız” filmi yeniden vizyona koymaya kalkmasın. Hiç gerek yok. Vatandaşın sırtından dağıtım şirketlerinin kredi borçları da halledilecek. Halktan herhangi birimiz aldığı kredi için devlete gitse ne yanıt alır? Elinize bir benzin bidonu ve bir çakmak verilir o kadar. Ama bu şirketler başka. İstediklerini alıyorlar, alacaklar.

Alın size son örnek; ocak ayı içinde üretim santrallerine elektrik piyasası kapasite mekanizmasına yönelik 31 Ocak 2018 tarihine kadar başvuruları duyurusu yapıldı. Yaklaşık 28 GW kurulu güç sahibi şirkete 2 milyar TL'ye yakın teşvik verilecek. Yenilenebilir enerji şirketlerine verilen teşvikten sonra kömür ile üretim yapan şirketlere de destek getirilmiş ve geriye bir tek doğalgazla üretim yapanlar kalmıştı, şimdi onlar da ihya ediliyor.

“Elektrik dağıtım şirketleri batıyor mu?” deniyor. Özel sermaye/ şirket devletinde şirket falan batmaz. Sokaktaki vatandaş da özel sermaye devleti yönetenlerinin umurunda değildir.

Kemal Ulusaler, BirGün Gazetesi, 12.02.2018, <https://www.birgun.net/haber-detay/afrin-mafrin-derken-203953.html>